

CEZA İNFAZ KURUMLARINDA DİN EĞİTİMİ

Fatih ÇINAR*

Özet: Bu çalışmanın amacı ceza infaz kurumlarında mahkûmların ıslahına yönelik gerçekleştirilen din ve ahlak bilgisi derslerinde karşılaşılan sorunları tespit etmektir. Araştırmanın örneklemini 2015 yılı itibari hala cezaevinde çalışmakta olan 17 gönüllü cezaevi vaizi oluşturmuştur. Tarama modeli benimsenen bu çalışmada verilerin elde edilmesi için nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizinden yararlanılmıştır. Vaizlerin görüşlerinin ortak noktaları tespit edilmiş, bu noktalar kategorilenmiş ve kaç vaizin hangi yanıtı verdiğini yansıtacak şekilde ele alınıp açıklanmıştır. Araştırma sonunda; ceza infaz kurumlarındaki din hizmetlerinde, Din ve Ahlak Bilgisi derslerine yönelik birçok sorun ile karşılaşıldığı; bu sorunların da din eğitimi faaliyetlerinin amacının gerçekleşmesini olumsuz yönde etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır. Din ve ahlak bilgisi dersi müfredat programının mahkûmların seviyesine uygun ve konularının güncel olmadığı, bu nedenle müfredat programının en kısa sürede güncellenmesi gerektiği; fiziki yetersizler nedeniyle bazı cezaevlerinde din dersleri için ayrılmış dersliklerin olmadığı, bu nedenle derslerin koşullarda işlendiği, fiziki şartların düzeltilmesinde bazı cezaevi yetkililerin duyarsız kaldığı, bu sorunların da vaizlerin mesleki motivasyonlarını olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. Din ve Ahlak Bilgisi dersinin öğretim sürecine yönelik kullanılabilecek materyaller ve kaynakların varlığı ve teminine yönelik sorunlarla karşılaşıldığı, öğreticilerin yöntem konusunda zorlandığı ulaşılan sonuçlardan bazılarıdır.

Anahtar kelimeler: Cezaevi, Din eğitimi, manevi danışmanlık, din dersleri, iyileştirme din ve ahlak bilgisi dersleri

RELIGIOUS EDUCATION IN PRISONS

Abstract:

The aim of this paper is to identify the problems encountered in the religious and moral knowledge lessons taught for the rehabilitation of prisoners in penal institutions. The sample of this study consists of 17 voluntary prison preachers that were still serving the prison by year 2015. In this research, where the screening model is adopted, semi-structured interview technique is employed as a qualitative research technique in order to obtain the data. The content analysis is used in analyzing the data. Common points of the preachers' views are identified, categorized, and explained in such a way that reflects how many preachers give which answers. As a result of the research, it has been concluded that many problems related with Religious and Moral Knowledge courses; consequently, these problems affect the achievement of the objectives of religious education facilities negatively. It has also been revealed that the curriculum of religion and moral knowledge education is not appropriate for the prisoners' level; thus, the subject of this education needs to be updated as soon as possible; some prisons do not have classrooms dedicated to religion lessons due to the lack of physical capacity leading to the teaching of lessons in wards; the authorities of certain prisons remain insensitive to the improvement of physical conditions; and these problems have a negative impact on the professional motivation of preachers. The problems regarding the availability and procurement of Religion and Moral Knowledge course materials and resources that can be used for the teaching process thereof are encountered, besides the difficulty met by instructors in teaching methods are some of the conclusions reached in the study.

Key Words: Prison, Religious Education, Spiritual Counseling, Religious Education Courses, Rehabilitation, Religion and Moral Knowledge Courses

* Yrd. Doç. Dr. , SDÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

Giriş

Mahkûmların ıslahı konusunda sadece ceza ile yetinmek, suça yönelmiş bireyi suçu tekrar işlemekten alıkoymayacak, suç ve suçlu oranlarını düşürmeyecektir. Aksine gittikçe artan zincirleme bir sorun yumağı oluşturacaktır. Bu nedenle mahkûmların ıslahında suçun biyolojik, psikolojik, sosyal, ahlaki ve dini boyutları dikkate alınarak geliştirilecek bir yaklaşımın uygulanması daha etkili olacaktır. Nitekim günümüzde de suçlunun ıslahı ile ilgili cezaevlerinde hakim olan bedeni cezalandırma, toplumdan soyutlama, haklardan yoksun bırakma ve yalnızlaştırma anlayışı, toplumsal değişim, küreselleşme, insan merkezli yaklaşım, yasal düzenlemeler gibi nedenlerle yerini onarım, düzeltme, dönüşüm, hak, iyileştirme gibi yaklaşımlara bırakmıştır. Suçlunun iyileştirilmesi konusu, birey suça yönelmiş hükümlü dahi olsa bir “hak” olarak görülmüş, çözümü için de multi-disipliner yaklaşımlar sergilenmiştir. Birçok gelişmiş ülkede olduğu gibi ülkemizde de mahkûmların ıslah edilmesi, iyileştirilmesi, rehabilite edilmesi ve topluma kazandırılması amacıyla cezaevlerinde, öğretmen, cezaevi vaizi, din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni, psikolog, sosyal çalışmacı, psiko-sosyal danışman istihdam edilmesi veya görevlendirilmesi; hatta bazen mahkemelerin ceza verirken bilirkişi olarak bu uzmanların görüşlerine başvurması¹ bu multi-disipliner yaklaşımın bir yansımasıdır.

Yine bu kapsamda Türkiye’de 1981 yılından itibaren, *ceza ve tevkif evlerini birer ıslahevleri hâline getirmek ve mahkûmların topluma kazandırılmalarını sağlamak* amacıyla, içerisinde Din ve Ahlak Bilgisi (DAB) dersinin de yer aldığı genel kültür derslerinden oluşan bir eğitim programının cezaevlerinde uygulanmasına karar verilmiş ve uzun yıllar uygulanmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığının 01.04.1982 tarihli görüşü üzerine DAB dersi için 74 üniteden oluşan ilk müfredat programı hazırlanmış ve bu program 2001 yılına kadar herhangi bir değişikliğe uğramadan cezaevlerinde uygulanmıştır.

30.03.2001 tarihinde ise imzalanan Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında imzalanan işbirliği protokolü neticesinde uygulanan programda sadece sadece ünite sayısının azaltılması gibi bir değişikliğe gidilmiş ve Adalet Bakanlığının 26.09.2002 tarihli onayıyla “Adalet Bakanlığına Bağlı Ceza ve Tutukevlerinde Tutuklu ve Hükümlülere Verilecek Din ve Ahlak Bilgisi Müfredat Programı” şeklinde yürürlüğe girmiştir. Bugün hala daha ceza-

1 Mustafa Saldırım, “Uluslararası Hukuk Açısından Türkiye’deki Tutuklu ve Hükümlülerin Eğitim Hakkı”, *Adalet Dergisi*, sayı:20, 20014, s. 95.

evlerinde uygulanan bu müfredat programı genel prensipler, amaçlar, açıklamalar ve 37 üniteden oluşmaktadır.² İlgili programda DAB dersinin amaçları ise programda aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

a) Ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerin ruh derinliklerine inilerek manevi yönden onları yükseltmek, pişmanlık duygularını geliştirerek yeniden topluma kazandırılmalarını sağlamak,

b) Tutuklu ve hükümlüleri din konusunda aydınlatmak, eksik bilgilerini tamamlamak ve yanlış bilgilerini düzeltmek,

c) Dini duygu ve düşüncelerini geliştirerek insan, aile, millet ve vatan sevgisi ile milli birlik ve bütünlük bilinci kazandırmak,

d) Genel anlamda “Din”, özel anlamda “İslâm, Mümin ve Müslüman” kavramları ile bunlara bağlı diğer dini terimleri bilgi, düşünce ve davranış açısından kazandırmak,

e) İnsanın “üstün varlık” olduğunun bilincine erdirmek ve bunun yüklediği sorumlulukları öğretmek,

f) İnsanın ve diğer canlıların hayatını korumanın önemini benimsetmek,

g) İnsanın dine olan ihtiyacını öğretmek,

h) İslâm’ın en son din olduğunu kavratmak,

i) İslâm Dini’nin, iman, ibadet ve ahlâk esaslarını öğretmek; bu esasların davranış haline dönüşmesine yardımcı olmak,

j) Dini geleneklerimizi tanıtarak benimsetmek,

k) İslâm Dini’nin hurafe ve batıl inanışlardan uzak, toplumda birlik ve ahengi sağlayıcı bir din olduğu gerçeğini kavratmak,

l) Tutuklu ve hükümlülerin, dengeli ve uyumlu bir kişilik kazanmasını sağlamak,

n) İstek halinde tutuklu ve hükümlülere Kur’an-ı Kerim okuma becerisi kazandırmak,

o) Örnek bir insan olarak Peygamberimizin hayatını, güzel ahlâkını ve bu konudaki öğütlerini öğretmek.

Teoride DAB dersi amaçlarının mahkûmların ıslahında etkili olabileceği görülsede uygulamada karşılığının beklenen düzeyde olmadığı ve beklentileri karşılamadığı hep gündemde olmuştur. İlgili literatür incelendiğinde de

2 Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Raporu, 2014. <http://www2.diyaret.gov.tr/> (erişimi 02.02.2016)

farklı çalışmalarda mevcut program ile DAB dersinde hedeflenen bu amaçlara ulaşmanın mümkün olmadığı, dersin programı ve öğretimi ile ilgili cezaevlerinde birçok sorunla karşılaşıldığı tespit edilmiştir. Örneğin Özdemir 2000’li yılların başında yaptığı araştırmasında cezaevlerinde uygulanan DAB dersi müfredat programının ilköğretim okulları ve liselerde görülen Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi müfredat programıyla benzerlik taşıdığını, mahkumların ruh hallerine hitap eden bir içeriğe sahip olmadığını, dersin sınıf ortamında ve bir program dahilinde işlenmediğini, derse katılımın zorunlu olmadığı için ilgililerin derse gereken önemi vermediğini; bu nedenle dersin öğretiminden yeterli düzeyde verim alınmadığını tespit etmiştir.³ Programların başarısı yaşanan sıkıntuların zaman içinde tespit edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması ile doğrudan orantılıdır. Bu nedenle literatürde bu eksiklikleri tespit edecek çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Araştırmanın amacı de cezaevinde mahkûmlara yönelik uygulanan DAB programının başarısını, programın uygulanmasında karşılaşılan sorunları tespit etmek ve çözüm yolları için önerilerde bulunmak şeklinde belirlenmiştir. Bu nedenle araştırmanın problem cümlesi de “cezaevi din ve ahlak bilgisi derslerinde karşılaşılan sorunlar nelerdir?” şeklinde oluşturulmuştur.

Yöntem

Tarama modeli benimsenen bu çalışmada verilerin toplanma sürecinde nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel veri toplama tekniklerinden de yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Örnekleme

Araştırmanın örneklemini 2015 yılında tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiş 7 farklı ilde çalışan 17 cezaevi vaizi oluşturmaktadır. Vaizlerin seçiminde gönüllük esası ve örneklem grubundakilerin minimum 5 farklı ilden olması ölçüt alınmıştır. İsimleri yerine görüşme sırasına göre görüşme numaraları verilerek kimlikleri saklı tutulmuştur. Örneklem grubun olgusal durumu aşağıdaki gibidir:

3 Şuayip Özdemir, “Cezaevi Din Görevlileri ve Yöneticilerine Göre Cezaevlerinde Din Eğitimi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* ,c. II, sayı: 4,2002, s.14.

Tablo 1: Cezaevi vaizlerinin olgusal durumuna ilişkin veriler

	a1	a2	a3	a4	a5	a6	a7	a8	a9	a10	a11	a12	a13	a14	a15	a16	a17
Mesleki Kıdem (yıl)	3	2	2	5	1	7	3	2	1	1	3	8	2	3	2	2	2
CV'yi seçme nedeni	İl merkezinde çalışabilme	----	il merkezinde çalışabilme	faydalı olabilmek	il merkezinde çalışabilme	faydalı olabilmek	faydalı olabilmek	ek ders - il merkezinde çalışma ve faydalı olmak	faydalı olabilmek	faydalı olabilmek	ek ders- faydalı olabilmek	Maddi nedenler	Maddi nedenler	Vaizliği sevmem	Görevde yükselme	Görevde yükselme	Maddi İmkanlar-II merkezinde Çalışma-statü
CV'yi sevme durumu	Kısmen	Kararsızım	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet	Evet	Kısmen

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu araştırmanın verileri, görüşme tekniği türlerinden yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Öncelikle konu ile ilgili literatür ayrıntılı bir şekilde incelendikten sonra araştırmacı tarafından cezaevi vaizlerinin mesleklerini yürütürken karşılaştıkları sorunları ortaya koymaya yönelik açık uçlu sorulardan oluşan taslak bir görüşme formu hazırlanmıştır. Oluşturulan görüşme formunun geçerliliğini sağlamak için din eğitimi alanında çalışan iki alan uzmanına sorular sunulmuş, uzmanların görüş ve önerileri doğrultusunda form yeniden düzenlenmiştir. Daha sonra uygulama öncesi 2 vaiz ile ön görüşme yapılmış, gelen cevaplar kaydedilmiş ve formdaki görüşme sorularının açık ve anlaşılır olup olmadığını, belirlenen temaları kapsayıp kapsamadığını, elde dilemek istenen verileri tespit edip edemediğini ortaya koymak amacıyla başka bir uzmana başvurulmuştur. Uzman değerlendirmesi sonunda da soruların açık ve anlaşılır oldukları ve araştırmanın amacına hizmet etmeye uygun oldukları belirlenmiştir. Daha sonra çalışma grubundaki araştırmaya gönüllü olarak katılan 17 cezaevi vaizi ile görüşme-

ler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı daha fazla bilgiye ulaşmak için genellikle katılımcılara derinleştirici sonda sorular sormuştur. Görüşmelerde ses kaydı yapılmış ve araştırmacı tarafından yazıya aktarılmıştır. Veriler içerik analizi ile elde edilmiştir. 17 CV'nin görüşlerinin ortak noktaları tespit edilmiş, bu noktalar kategorilenmiş ve kaç vaizin hangi yanıtı verdiğini yansıtacak şekilde bulgular bölümünde ele alınıp açıklanmıştır.

Bulgular

1- DAB Derslerine Yönelik Karşılaşılan Sorunlar

Araştırmada da DAB dersine yönelik karşılaşılan sorunları tespit etmek amacıyla katılımcılara bir soru yöneltilmiştir. Elde edilen nitel veriler analiz edilmiş ve karşılaşılan sorunlar ile ilgili 7 tema oluşturulmuştur. Bu temalar; *DAB dersi öğretim programına yönelik karşılaşılan sorunlar, öğrenme ortamına bağlı (fiziksel) sorunlar, dersin öğretimine yönelik yöntem sorunları, derslere katılım, ders ile ilgili kaynak temini ile ilgili sorunlar ve güvenlik nedeniyle karşılaşılan sorunlar ve derse yönelik olumlu bakış açısı* şeklindedir. Son tema olan olumlu bakış açısı, CV'nin DAB dersine yönelik sorunla karşılaşmadığını ve sorunların çözülebileceğine yönelik olumlu bakış açılarını oluşturmaktadır.

Tablo 2: DAB Dersinde Karşılaşılan Sorunlar

		N	
DAB Programı	Programın uygulanabilir olmadığını düşünme	9	a2,a3,a5,a7,a9,a10,a11,a15,a16
	Programın mahkûmların seviyesine uygun olmaması	2	a2,a4
	Programın güncellenmesi gerektiğini düşünme	4	a3,a11,a10,a16
	Programın uygulanabilirliğinin denetlenmemesi	2	a15,a17
Öğrenme ortamı (fiziksel)	DAB derslerinin fiziksel yetersizlikler nedeniyle sınıfta yapılamaması	6	a1,a2,a7,a8,a9,a12,a11
	Koşullarda yapılan derslerde verimliliğin olmaması	4	a7,a9,a11,a12
Güvenlik sorunları	Koşullarda yapılan dini faaliyetlerde vaizlerin güvenlik problemi	1	a9
	CV'lerine ayrılmış yeterli sayıda İnfaz Koruma Memuru olmaması	1	a4
	Güvenlik vb. nedenlerle derslerinde zamanında başlayamaması	1	a1

İçerik ve yöntem	DAB dersin içeriğine yönelik sorun yaşama	1	a17
	Dersin öğretimine yönelik yöntem konusunda sıkıntı yaşama	1	a16
Devam sorunu	Kurslara devam sıkıntısı	4	a1,a5,a6,a12
	Farklı bir ortamda bulunmak amacıyla dini faaliyetlere katılım	1	a16
Kaynak materyal	Materyal ve kaynak yayın sıkıntısı yaşama	2	a7,a12,a11
	Ders kitabının olmaması	1	a10
Olumlu yaklaşım	Programın yeterli olduğunu düşünme	2	a13,a14
	Vaizlerin gayreti ile sorunun çözülebileceği	4	a4,a6,a8,a12

Araştırmaya katılan CV şuan uygulanmakta olan DAB dersi programının güncellik ve uygulanabilirlik problemleri taşıdığını ifade etmişlerdir. Katılımcılara büyük çoğunluğuna göre DAB öğretim programı mahkûmların seviyesine, psikolojisine uygun değildir ve bu haliyle cezaevlerinde uygulanması mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle en kısa süre içerisinde mevcut öğretim programı vaizlerinde görüşlerinin alındığı, konuyla ilgili farklı çevrelerden uzmanların katıldığı bir komisyon tarafından güncellenmelidir. Katılımcıların dile getirdiği bir diğer husus da programın uygulanabilirliğinin denetlenmediğidir. CV'nin çalıştıkları kurumun cezaevi, eğitim-öğretim yaptıkları kişilerin yetişkinler olduğu ve mevcut programın da örgün eğitimin esas alınarak hazırlandığı düşünüldüğünde; şu anki programın din hizmetleri personelinin ihtiyaçlarını karşılamaktan oldukça uzak görünmesi bunun doğal bir sonucu olduğu kabul edilebilir.⁴

Programın uygulanabilir ve güncel olmadığı, yenilenmesi gerektiği yönündeki vaizlerin görüşleri şu şekildedir:

A2- Program *seksen ihtilalinden kalma* din kültürü ve ahlak bilgisi adı altında hazırlanmış kabataslak bir program. Uygulanması imkânsız, çünkü konuların garip olduğu kadar mahkûmların seviye ve kapasitesine hiç uygun değil.

A3- Din dersi eğitim programının cezaevlerinde uygulanabilme imkanı çok azdır. Acilen uygulanabilir bir müfredat çalışması yapılmalıdır. Diyanet ve Adalet Bakanlığı bunun üzerinde çalışmalıdır. Müfredat ve protokol yenilenmeli ve manevi rehberlik ve din hizmeti birimi oluşturulmalıdır.

4 Harun Işık, "Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmetleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.3, sayı: 12, s.256.

A5- Cezaevinde lise eğitimi gibi mahkûmlarla ders yapmak çok da mümkün olmayabiliyor. Bazen psikolojik gerekçelerle vaizin gerekli gördüğü şekilde programda esneklik olmalıdır; zaten oluyor da.

A9-Program formalite (göstermelik)'tir. Yapılan programa uymanın imkanı olmuyor. Mahkûmun psikolojik durumuna göre ders şekilleniyor.

A10-Elle tutulur bir program olmamaktadır. Bunun için *her iki kurumun program oluşturmaya yönelik* profesyonel ekip oluşturulması gerektiğini düşünüyorum.

A16-Yapılan program tamamıyla uzman görüş ve tavsiyelerinden uzaktır. Çoğu kurum, bizde de olduğu gibi programı kendisi hazırlamaktadır. Herhangi bir uzmana veya vaize danışmadan hazırlanan program, sadece kağıt üzerinde şık duran fakat uygulamada hiçbir değer ifade etmeyen bir niteliğe sahip olmaktadır. Günümüzde eğitim fakülteleri ile işbirliği içinde Adalet Bakanlığının program geliştirme ve uygulama kriterlerine uygun nitelikli uygulanabilir programlar oluşturması bir zarurettir.

Görüşme yapılan vaizlerin DAB dersi ile en çok karşılaştıkları sorunlardan bir diğeri de cezaevlerinde dersin işlenebileceği uygun ortamların ve dersliklerin olmaması sorunudur. CV, derslikler olmadığı için derslerini çoğunlukla koşullarda yaptıklarını ifade etmişlerdir. DAB dersinin müfredat programında genel prensipler kısmında “dershane, mescit ve kütüphane gibi eğitim ve öğretimin yapılacağı yerler temin edilmeli, usulüne uygun olarak düzenlenmelidir” ifadesi yer almaktadır. Adalet Bakanlığı ve DİB arasında imzalanan protokolü gereğince de tutuklu ve hükümlülere verilecek DAB derslerinin işlenmesine uygun bir yerin der-shane haline getirilmesini sağlamak ve imkânlar ölçüsünde eğitici araç ve gereçleri temin etmek, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün görev ve yükümlülükleri arasında sayılmıştır. DAB dersinin işlenmesine yönelik uygun öğrenme ortamlarının işbirliği içerisinde en kısa sürede oluşturulması DAB dersinin amaçlarının gerçekleşmesi açısından önemlidir. Çünkü derslerin koşullarda değil de, belli saatlerde ve bir program dâhilinde sınıf ortamında işlenmesi pedagojik açıdan daha uygundur. Koşullar, mahkûmların yattığı yerler olup, mahkûmların derse yönelik motivasyonları olumsuz etkileyebilecek birçok unsuru da barındırmaktadır. Böyle bir ortamda yapılan öğretimden verim alınması mümkün gözükmemektedir.⁵ Bir diğer problemde DAB derslerine katılımın gönüllük esasına uygun bir şekilde yürütülmemesinden kaynaklanabilecek sorunlardır. CV, koşullarda DAB dersini işlerken derse katılmak istemeyen mahkûmların, bu durumdan rahatsız olmaları nedeniyle verebilecekleri tepkiler ile karşılaşabilirler. Görüşme yapılan CV de koşullarda yapılan derslerden verim

5 Şuayip Özdemir, “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Danışmanlık”, *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri* (Ed: Nurullah Altaş ve Mustafa Köylü, Ensar Yayıncılık, İstanbul 2014, s.286.

almanın mümkün olmadığını, diğer mahkûmların bu durumdan rahatsız olduğunu, DAB derslerinin uygulanabilmesi için dersliklerin arttırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Konu ile ilgili vaizlerin görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

A7- Çalışma koşulları açısından birtakım sıkıntılarla karşılaşabiliyoruz. Fiziki şartlar ve çalışma ortamı açısından koşullarda ders yapıldığı için ve faaliyetlerimizi buralarda gerçekleştirdiğimizden dolayı verim düşüyor. Koşu ortamı mahkûmların yaşam ortamı olduğundan bizim koşu ziyaret saatimiz mahkûmların birtakım ihtiyaçlarını giderme zamanına denk geldiği için örneğin; banyo temizlik sportif faaliyet v.s. denk geldiği için eğitim anlamında koşu ortamı verimli olmuyor.

A11-Yeterince sınıf ortamı sunulmamaktadır. Sınıf ortamı tahsis edilmediği için bizlerden zamanımızı koşu ortamında geçirmemizi istiyorlar. Dolayısıyla zamanımızın çoğunu koşu ortamında geçirdiğimiz için çok verimli olamıyoruz. Örneğin günümüzün yarısını yani sabahdan öğlene kadar sınıfta, öğleden sonra koşullarda oluyoruz.

A12-Fiziki şartlar yetersiz. Sınıflar yok. Ders koşu ortamında işleniyor. Dersler koşu ortamında işlendiğinde diğer mahkûmlar rahatsız oluyorlar. Siz koşu ortama kadar gittiğinizde kendinizi deplasmanda hissediyorsunuz.

A11-Uygulanmakta olan program yeterli değil. Diyanet *yeniden güncelleyerek yeni bir program* hazırlanmalı. Bu programın uygulanabilmesi için de *yeterince sınıf ortamından yararlanılmamız sağlanmalı*.

DAB dersinin koşullarda yapılmasının hem nedenleri hem de sonuçları arasında yaşanabilecek güvenlik problemleri bulunmaktadır. Nitekim görüşme yapılan CV de kurumda yeterli sayıda kadrolu infaz koruma memurunun (İKM) olmaması nedeniyle mahkûmların DAB derslerine çıkarılmasında sorunlarla karşılaştıklarını ve koşullarda yapılan derslerde kendi güvenlikleri açısından kaygı yaşadıklarını ifade edilmiştir. Cezaevlerinde DAB dersinin işlenmesine yönelik yaşanan güvenlik sorunlarıyla ilgili görüşlerden bazıları şunlardır:

A4- Kurumda 5 cezaevi vaizi olmasına rağmen bizimle ilgilenen 1 İKM olduğu için mahkûmların derse çıkarılmasında sorunlarımız var. Daha fazla mahkûma ulaşma imkanı olmasına rağmen İKM yeterli olmadığı için daha fazla mahkûma ulaşamıyoruz.

A9-Sınıflar yetersizdir. Koşullara girilmez ise görev yapmak imkânsız hale gelmiştir. Koşullara İKM ile birlikte girmek gerekirken tek başına girilmesi tehlike arz edebiliyor.

Dinden alınacak referanslarla tutuklu ve hükümlülerde arınmaya yönelik davranış değişikliği oluşturmada, cezaevlerinde çalışan din görevlisinin öğretim yöntemleriyle ilgili bilgi ve becerisinin kapasitesi oldukça önemli yer tutmaktadır (Işık ve Demir, 2012: 40). Bu nedenle DAB dersi programını uygulayacak CV'nin, öncelikle tutuklu ve hükümlülerin psikolojik durumlarına uygun yaklaşım sergileyebilmeleri için bir hizmet öncesi kursundan

geçirilmesi⁶ ve dersin öğretimine uygun yetişkin eğitimi ilke, yöntem ve tekniklerini⁷ bilip uygulayabilmeleri gerekmektedir. Cezaevi vaizinin dik-
kat edeceği bir diğer husus da muhatabının duygu, düşünce ve davranış
bakımından tüm yönleri ile gelişimini sağlamak olacaktır⁸ Bunu sağlamanın
yolu da doğru bilgiyi muhatabınıza doğru yöntemlerle aktarmak şeklinde
geçekleştirecektir. Her ne kadar CV, cezaevi dışında yetişkinlere hitap ediyor
olsalar da mahkûmların ıslahına yönelik gerçekleştirilecekleri dini faaliyet-
lerde kullanılacakları yöntemler farklılık arz edecektir. Aksi takdirde CV,
camide vaaz verir gibi cezaevlerinde ders işleyeceklerdir. Konuyu bir vaiz
şu şekilde ifade etmiştir:

A16- DAB dersinde mahkûmların seviyesine hitap etmekte çok zorlanıyoruz.
Mahkûmun seviyesini bilmeden bazen bir camide bazen bir konferansta vaaz eder
gibi günü kurtarma hesabına ders yapıyoruz.

Araştırmaya katılan CV, Adalet Bakanlığı ile DİB arasında gerçekleştire-
tirilen protokolün kapsamlı bir şekilde yapılmadığı, güvenlik gerekçesi,
mahkûmların aldığı disiplin cezaları, mahkûmun nakli ve görevli persone-
lin yaklaşımı gibi nedenlerden dolayı derslerde devam sorunu yaşandığını
ifade etmişlerdir. Çocuklar haricindeki hükümlüler hakkında cezaevlerinde
bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma, hücreye koyma gibi disiplin cezaları
uygulanabilmektedir.⁹ Etkinliklerden alıkoyma süresi de dikkate alındığında
DAB derslerinin devamlılığı açısından sorun oluşturabilmektedir. Derse de-
vam sorunu ile ilgili vaizlerin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

A12- Ders, sınıflarda işlendiğinde *güvenlik gerekçesiyle ve mahkûmların aldığı disiplin
cezaları nedeniyle mahkum sayıları değişebilmekte ve düşebilmektedir.*

A5- Resmi bir protokol olmasına rağmen bu protokol tam anlamıyla kapsamlı plan-
lanmamış. Cezaevlerinin kendine mahsus durumları nedeniyle derslere ve kurslara
başlayan mahkûmlarda kursa devam sıkıntısı oluyor. Örneğin 10 kişi başlanan bir
kursun sonunu ortalama 4-5 mahkûm getirebiliyor.

A6: Derslerde devamlılık sıkıntısı çok fazla. Bazen bir kez gördüğünüz bir mahkumu
bir daha göremeyebiliyorsunuz.

6 DAB Dersi Müfredat Programı, Genel Prensipler Madde 1

7 Yetişkin eğitimi ilke, yöntem ve teknikleri için bk. Mustafa Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*. Dem yayıncılık, İstanbul 2014.

8 Harun Işık ve Abdullah Demir, *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*. DİB Yayınları, Ankara 2012, s.40.

9 5275 Sayılı Kanun Madde 37-38 vee 40.

DAB derslerinde karşılaşılan sorunlar ile ilgili olarak vaizlerin belirttiği bir diğer husus da mahkûmların farklı bir ortamda bulunmak amacıyla dini faaliyetlere katılmaları hususudur. Günlük yaşamlarının büyük bir bölümünün koğuşlarda geçtiği düşünülduğünde; bir mahkûm için, farklı bir ortamda bulunmak, kendine hareket alanı oluşturmak veya DAB derslerine katılmak cezaevlerinin mahkûm üzerinde oluşturduğu psikolojik baskıyı bir nebze olsa azaltmanın en güzel yoludur.

A16-Çalışma koşulları tamamıyla eğitim ve öğretime uygun değil. Dolayısıyla bizlerde çoğunun ifadesi ile buralarda boşa vakit kaybediyoruz. *Mahkûmlar sınıfa değişik bir ortam olsun diye derslere gelmekte, koğuşlarda bizleri değişik bir vakit geçirelim diye dinlemekte, bu nedenle yapılan eğitim ve öğretim de baştan eksik başlamaktadır.*

Her ne kadar öğrenmenin gerçekleşmesinde ki en önemli öğelerden biri öğrenenin bilgiyi elde etmeye yönelik gönüllüğü esası olsa da mahkûmların -farklı amaçlar için bile olsa- bu derslere katılması DAB dersi, CV ve mahkûmun ıslahı açısından bir avantaj olarak görülebilir. Çünkü bu durum mahkûm ve ıslahına yönelik gerçekleştirebilecek dini bir desteğin, karşılıklı etkileşimin ilk adımı olabilecektir. Konu ile ilgili bir vaiz mekân sıkıntısı ile karşılaşmalar da koğuşlarda yapılan faaliyetlerinde çok verimli olduğu yönünde görüş bildirmiştir:

A14- Birebir görüşmelerden ziyade koğuş ziyareti şeklinde görüşmelerimiz oluyor genelde sohbet havasında soru cevap şeklinde samimi bir ortam oluyor. Akıllarına takılan soruları soruyorlar sınıftaki dersler kadar koğuş ziyaretlerinin verimli olduğunu düşünüyorum.

Eğitim araç-gereçlerinin, öğrenme süreçlerinde ki en önemli katkılardan birisi, bilginin öğrenen tarafından yapılandırılmasını ve somutlaştırılmasını kolaylaştırmaktır. Din öğretiminde de soyut konular oldukça fazladır. Soyut konuların öğretimi için öğrenenin birden fazla duyusuna hitap eden yöntem, teknik ve materyallerin öğrenme sürecine dahil edilmesi, öğrenmenin gerçekleşmesine oldukça katkı sağlayacaktır.¹⁰ Araştırmaya katılan CV de DAB dersinin sadece programına yönelik sorunlarla karşılaşmadıklarını aynı zamanda dersin öğretim sürecine yönelik kullanabilecekleri materyaller ve kaynaklara yönelik sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. CV'nin öğretim

10 Fatih, Çınar, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Öğretim Amaçlı Teknolojiyi Kullanma ve Materyal Geliştirme Tutum ve Özgüvenleri Üzerine Bir Araştırma", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.2, sayı:33, Isparta 2014, s. 118.

araç-gereçlerine yönelik belirttikleri hususlardan bazıları; başvurulabilecek bir kaynak olarak DAB ders kitabının olmaması, yetişkin din eğitime yönelik dersle ilgili materyallerin yetersiz olması, mevcut materyallerin mahkûmların seviyesine uygun olmaması, dini kaynakların temininde ve mahkûmlara dağıtımında güvenlik ve idari sıkıntılarla karşılaşma, dersin öğretiminde teknoloji desteği ve görsel materyal eksikliği, kütüphanede bulunan yayınların bilgi ve yeterlilik konusunda sıkıntı oluşturması' şeklinde sıralanabilir. Vaizler ayrıca DİB'nin dini yayın desteği olarak cezaevlerine ve mahkûmlara çoğunlukla Kuran-ı Kerim ve Kuran öğretimi kitapları gibi yayınlar ile destek verdiğini, bazen bunların teminin de bile sorunlar yaşadıklarını, cezaevlerinin kütüphanelerinde daha çok DİB yayınlarına ihtiyaç olduğunu, burada bulunan farklı tasavvufi oluşumların yayın evlerine ait bazı yayınların içerik, uygunluk ve amaca hizmet etme konusunda sıkıntılı olduğunu dile getirmişlerdir. Bu nedenle DİB'nin cezaevlerinde uygulanmakta olan DAB dersi ve din eğitimi faaliyetlerine katkı sağlayacak yetişkin eğitimi esas alınarak hazırlanmış materyalleri CV ve mahkûmları ile paylaşması sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır. Görüşme yapılan vaizler arasında materyal konusunda herhangi bir sıkıntı ile karşılaşmadığını belirtenler de olmuştur. Görüşme yapılan CV'nin DAB ve K. Kerim derslerine yönelik materyal konusunda yaşadıkları sıkıntılar ile ilgili bulgular aşağıdaki gibi olmuştur:

Tablo 3: DAB ve Kuran'ı. Kerim derslerine yönelik materyal konusunda yaşanan sıkıntılar

	N	
Materyal yetersizliği, materyale ulaşmada sıkıntı yaşama	7	a4,a5,a6,a8,a10,a12,a14
Teknoloji desteği yetersizliği	1	a2
Kaynak temini ve dağıtımına yönelik güvenlik problemleri	1	a3
Dini yayınların dağıtımı ile ilgili idari sıkıntılar	1	a4
Mevcut kaynakların mahkûmların seviyesine uygunluk problemi	1	a11
Farklı grupların yayınlarında ki bilgiler ile ilgili yaşanan sıkıntılar	1	a9
Diyanetten yayın ve kaynak temin etmede sorun yaşama	1	a10
Hediyeler için sponsor bulma sorunu	1	a17
Materyal konusunda herhangi bir sıkıntı ile karşılaşmadığını belirtenler	4	a7,a13,a15,16

CV'nin DAB dersine yönelik materyal konusunda yaşadıkları sorunlar ile ilgili örnek ifadeler:

A3- Materyal bulmak genel olarak mümkün. Burada en büyük sıkıntı materyalin kuruma sokulması problemidir.

A12-Cezaevi programı ve icraatı, vaizlerin marifetiyle ilerlediğinden, programın zenginliği vaizin marifetiyle ama yıllık plan her yıl diyanet tarafından hazırlanıp, ders programına uygun kitap hazırlansa daha iyi olur.

A7- DAB programı yeterli değildir. Hükümlü ve tutuklulara yönelik yetişkin din eğitimi müfredatı ve dokümanların hazırlanması gerekir.

A10-Materyal bulma noktasında çok sıkıntı yaşıyoruz. Cezaevindeki mahkûmlara yönelik materyal hazırlanması gerektiğini düşünüyorum.

A8-Böyle bir materyallerin kısacası hiç birine sahip değiliz. Diyanetten istiyoruz. Ya bir sene sonra gönderiyor ya da göndermiyor

A12-Materyaller eksik ve bunları temin etmek sıkıntılı.

A14- Kuran-ı kerim ve elif-ba noktasında sıkıntımız yok ama mahkûmların istedikleri kitaplara ulaşma noktasında sıkıntılarımız var. Gerek başkanlığın yayımlarında gerekse diğer yayınlarda hem maddi olarak hem de ulaşma olarak sıkıntılar yaşadığımızı söyleyebilirim

A11-Mevcut materyaller yeterli değil mahkûmların genel durumları ve yetişkin oluşları göz önünde bulundurularak yetişkinlere yönelik onların olan seviyelerine uygun eserler hazırlanabilir. İtikad, ibadet, ahlak alanında daha kapsamlı (yetişkinlere yönelik) bir eser olabilir.

A9-Materyal bulmakta sıkıntı çekmiyoruz. Ancak bazı tarikat, cemaat, dernekler vs. gönderdikleri kitaplardaki bilgiler sıkıntılı olabiliyor. Engellemek zor olabiliyor. Diyanetin gönderdikleri daha uygun ve yeterli.

A2-İmkânlarımız çok kısıtlı ve eski cezaevlerinde derslerde teknolojiyi yeterli oran ve imkanlarda kullanılmıyoruz.

A17-Mahkûmlara yönelik olarak elif be ve Kuran'ı Kerim meal ve tefsir çalışmaları yapılabilir. En çok sıkıntıyı yaptığımız yarışmalara hediye kaynağı bulmakta çekiyoruz. Bununla ilgili olarak da üst düzeyde toplantılar ve sonuçlar alınabilir düşüncesindeyim.

Materyal konusunda herhangi bir sıkıntı ile karşılaşmadıklarını ve mevcut materyallerin mahkûmların seviyelerine uygun olduğunu belirten vaizlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

A13- Başkanlık bu noktada sıkıntılarımıza yardımcı oluyor. Bunun dışında sivil toplum kuruluşları da kapılarını çaldığımız zaman yardımcı olduklarını görmekteyiz.

A7-Bu yönde sıkıntı yaşanmamaktadır. Mevcut materyaller mahkûmların seviyelerine uygundur.

A15- Materyal sıkıntısı yaşanmamaktadır. Kitap noktasında müftülüklerimiz, başkanlığımız ihtiyaç olan kitapları bizlere göndermektedir.

A16-Kuran ve elif ba için materyal sıkıntısı yaşamıyoruz ama DAB dersinde mahkûmların seviyesine hitap etmekte zorlanıyoruz.

Görüşme yapılan vaizlerden bazıları da programın uygulayıcısının vaizler olduğunu, bu nedenle programa olumsuz bir bakış açısı geliştirmek yerine olumlu bir açıdan bakarak, programın daha etkili bir şekilde uygulanabilirliğinin vaizlerin gayretine ve isteklerine bağlı olduğunu ifade etmişlerdir. DAB dersi programının yeterli ve başarı ile uygulanmasının vaizlere bağlı olduğu yönünde görüşlerden bazıları şunlardır:

A8-Cezaevi vaizi, cezaevindeki din eğitimi programını tamamen kendi şekillendiriyor. Bunu da mahkumların atölyelerdeki çalışma saatleri, cezaevinin özel şartları vs. göz önüne alarak belirliyor. Mahkumların bilgi ve kültür seviyelerine göre gruplara ayrılması ve hangi gruba hangi eğitim programının uygulanması yine vaizin inisiyatifindedir. Bu da bize çalışmamızda rahatlık sağlıyor. Yani vaiz ufkü geniş ve aktif biri ise mahkumlara hayat verecek çok güzel şeyleri başarabiliyor.

A4-Programları uygulayıp verim almak biraz vaizin elindedir. Cezaevi vaizleri bu işi severek yapmalıdır. Yoksa istenilen fayda sağlanmaz. *Programları daha kapsamlı uygulanması İKM sayısının artmasına bağlıdır.*

A6- Programları uygulayıp verim almak biraz vaizin elindedir. Cezaevi vaizleri bu işi severek yapmalıdır. Yoksa istenilen fayda sağlanmaz.

A14- Bence program yeterlidir. Zaten programı sene başı arkadaşlarla beraber oluşturuyor eksiklerimizi kendimiz gideriyoruz. Uygulama noktasında esnek davranıyoruz derste tamamen programı dikkate aldığımızı söyleyemem.

A13-Ortada programın adı var içeriğini kendimiz ayarlıyoruz zaten yapmış olduğumuz hizmet kuran öğretimi merkezli olduğu için program yeterli diye düşünüyorum

Programın uygulanıp uygulanmadığının tam olarak denetlenmediğini bu nedenle programı kendilerinin güncelleyebildiklerini ifade edenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

A15-Programın uygulanıp uygulanmaması ile ilgili herhangi bir soru ve sorgu olmadığı için kendimize göre oluşturuyor ve uygulamada esnek davranıyoruz.

A17-Programı oluşturan yazan uygulayan ve sonuçta denetleyen de biz olduğumuz için herhangi sorunla karşılaştığımız söylenemez. Her sene ocak ayında eğitim birimindeki öğretmenlerle birlikte önceki yılın programı önümüzde yeni yıla uygun programı şekillendirmekteyiz.

Sonuç ve Tartışma

Tarama modelinin benimsendiği ve verilerin elde edilmesinde nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanıldığı bu araştırmada; cezaevlerindeki din ve ahlak bilgisi derslerinin yürütülmesinde karşılaşılan sorunlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada 17 gönüllü vaiz ile yapılan görüşme sonucunda elde edilen verilerin analiz edilmesiyle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1-Vaizler çalışma ortamlarında fiziki ortamdan kaynaklanan sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunların başında ise DAB dersi için ayrılmış bir sınıfın ve kendileri için bir odanın olmaması gelmektedir. Vaizler kendilerine ait bir oda ve sınıf bulunmaması nedeniyle görüşmelerini düzenli bir şekilde yapamamakta, bir odadan diğerine dolaşmak zorunda kalmakta¹¹ derslerini de eğitime uygun olmayan yerlerde yapmaktadırlar.

2-Vaizlerin büyük çoğunluğuna göre DAB öğretim programı, mahkûmların seviyesine ve psikolojisine uygun olmadığı için cezaevlerinde uygulanmamaktadır. Bu nedenle bir an önce güncellenmelidir.

Mahkûmların ıslahına yönelik gerçekleştirilen din hizmetlerin belirli bir plan, program ve amaç doğrultusunda gerçekleştirilmesi, uygun yöntem ve materyaller ile muhatap kitleye sunumunun yapılması, cezaevi din hizmeti ve manevi rehberlik faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerin sonuçlarına yönelik beklentilerin karşılanmasında daha etkili olacaktır. ¹² Cezaevlerinde uygulanmakta olan ve bu amaç çerçevesince oluşturulan DAB dersleri de belli bir program dahilinde yürütülmektedir. Fakat DAB programı uygulanmaya başladığı ilk günden itibaren köklü bir değişikliğe gidilmeden beraberinde de birçok sorunla günümüze kadar gelmiştir. Araştırmanın DAB dersleri ile ilgili sonuçları, literatürdeki cezaevlerindeki DAB dersine yönelik sorunların devam ettiğini göstermiştir. Bu araştırmalarda cezaevlerinde uygulanan DAB dersi müfredat programının örgün eğitim esas alınarak hazırlandığı bu nedenle hedef kitlenin beklenti ve ihtiyaçlarına cevap veremediği¹³ buna bağlı olarak amaçlarına tam olarak ulaşamadığı,¹⁴ DAB dersi müfredat programının güncellenmesi ve içeriğinin mahkûmları dikkate alacak şekilde düzenlenmesi gerektiği,¹⁵ Kaya¹⁶ ders için ayrılan 2 saatlik sürenin yeterli olmadığı¹⁷ ve dini faaliyetlerin sürelerinin bazı kurum müdürleri veya öğretmenleri tarafından belirlendiği, protokolün dikkate alınmadığı¹⁸ gibi sorunlar ortaya çıkmıştır.

11 Işık, *Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmetleri*, s.255.

12 Işık ve Demir, *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*, s.328-39

13 Işık, *Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmetleri*, s.256.

14 Özdemir, "Cezaevi Din Görevlileri", s.10.

15 Şuayip Özdemir, "Ceza Evlerinde Din Eğitiminin Temel Problemlerine Genel Bir Bakış", *Değerler Eğitimi Dergisi*, c.3, sayı: 9, 2005,s.172.

16 Talha Kaya, "Cezaevi Vaizliği", *I. Din Hizmetleri Sempozyumu Kitabı II*, DİB Yayınları, Ankara 2008.

17 Özdemir, *Ceza Evlerinde Din Eğitimi*, s.167.

18 Işık, *Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmetleri*, s.254.

3- Cezaevlerinin fiziki şartlarına bağlı olarak kurumlarda derslikler olmadığı için CV, DAB derslerini çoğunlukla koğuşlarda yapmaktadırlar.

Koğuşlar mahkûmların yaşam alanıdır. Böyle bir uygulama beraberinde nitelik, güvenlik gibi birçok sorunu getirmektedir. Nitekim elde edilen sonuçlara göre de koğuşlarda yapılan derslerde verimlilik olmadığı ve vaizlerin kendi güvenlikleri açısından kaygı yaşadığı ortaya çıkmıştır. Cezaevlerinde gerçekleştirilen din eğitimi faaliyetleri üzerine yapılmış araştırmalarda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmalarda cezaevlerinde sınıf yetersizliği nedeniyle koğuşlarda ders yapıldığı, buraların dersler için uygun mekan olmadığı ve istenilen başarıya ulaşılamadığı tespit edilmiştir.¹⁹

4- Vaizlerin güvenlik gerekçesi ile ilgili yaşadığı bir diğer sorun ise; DAB ve Kuran'ı Kerim öğretimi derslerine mahkûmların çıkarılmasında görevli İKM sayısının yetersiz olmasıdır. Demir çalışmasında DAB derslerinin güvenlik gerekçesi, mekân sorunu, ders saati yetersizliği, mahkûmların din derisi almak için cezaevi idaresine dilekçe vermemeleri gibi sebeplerle genelde koğuş veya oda ortamında yapıldığını, koğuş/oda ortamında yapılan derslerin de, ders saatinin yetersizliğinden dolayı devamlılığın sağlanmasının güçleştiğini belirtmiştir.²⁰

5- CV, DAB dersinin öğretiminde kullandıkları yöntem konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Camide vaaz eder gibi bu dersleri yürütmektedirler. Özdemir tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre de bazı din görevlilerinin mahkûmlara cami kürsüsündeymiş gibi vaaz ettikleri, mahkûmlarla ilgilenmedikleri, onlara kötü davrandıkları ortaya çıkmıştır (Özdemir, 2002: 14).

6- Güvenlik gerekçesi, mahkûmların aldığı disiplin cezaları, mahkûmun nakli ve görevli personelin yaklaşımı gibi nedenlerden dolayı, DAB ve Kuran-ı Kerim derslerinde devam sorunu yaşanmaktadır. Bir araştırmada da tutuklu ve hükümlülerin, din hizmeti faaliyetleri esnasında başka işlerde görevlendirildiği, bu nedenle dini faaliyetlerin arzu edilen başarıya ulaşmasının olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir.²¹

7-Mahkûmların DAB dersini tercih etme nedenleri arasında “mahkûmların farklı bir ortamda bulunmak amacıyla dini faaliyetlere katılma isteği” yer almaktadır. Bu da DAB dersinin başarısını olumsuz yönde etkilemektedir.

19 Özdemir, “Cezaevi Din Görevlileri.

20 Abdullah Demir, “Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi”, *Diyanet İlmî Dergi*, c. 45, sayı:4, Ankara 2009, s.51.

21 Işık, *Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmetleri*, s.255.

8- Vaizler, cezaevlerinde DAB dersinin öğretim sürecine yönelik kullanabilecekleri materyaller ve kaynakların varlığı ve teminine yönelik sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunlar DAB ders kitabının olmaması, yetişkin din eğitimine yönelik dersle ilgili materyallerin yetersiz olması, mevcut materyallerin mahkûmların seviyesine uygun olmaması, dini kaynakların temininde ve mahkûmlara dağıtımında güvenlik ve idari sıkıntılarla karşılaşma, dersin öğretiminde teknoloji desteği ve görsel materyal eksikliği, kütüphanede bulunan yayınların bilgi ve yeterlilik konusunda sıkıntı oluşturması şeklinde olmuştur. Demir, cezaevlerinin, DİB tarafından hazırlanmış görüntülü yayınlar ile imkânlar ölçüsünde desteklenmesi gerektiğini ve DİB'ca mahkûmların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlanacak görsel yayınların, tutuklu ve hükümlülerin topluma yeniden kazandırılmalarına katkı sağlayacağını ifade etmiştir.²² Bir araştırmada²³ bazı katılımcılar, görev yaptıkları ceza infaz kurumlarında “görsel ve işitsel araçlardan yararlanma imkânı” sağlanmadığını ifade etmişlerdir. Yine aynı araştırmada DİB tarafından, tutuklu ve hükümlülerin içerisinde buldukları şartlar, cinsiyetleri ve yaşları dikkate alınarak yaz Kur'an kursları için hazırlanan materyallere benzer herhangi bir materyal desteği sağlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Özdemir tarafından yapılan araştırmada da cezaevi vaizlerine göre din dersini birinci derecede olumsuz etkileyen faktörler arasında ders kitabının olmayışı ilk sırada görülmüştür.²⁴ Bu nedenle araştırmalarda DAB dersine yönelik öncelikli olarak ders kitaplarının hazırlanması gerektiği dile getirilmiştir²⁵

9- DAB dersi programının başarı ile uygulanmasında vaizlerin gayreti ve fedakârlığının önemli bir etken olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen sonuçlardan hareketle araştırmada aşağıdaki önerilere yer verilmiştir

1- Cezaevlerinde hükümlülere yönelik gerçekleştirilen her dini faaliyet, CV ve mahkûm arasında gerçekleşen dini bir iletişim sürecidir. Bu nedenle bu iletişimde mesajın alıcının ilgisine, ihtiyaçlarına ve seviyesine uygun, günlük hayatta kullanabileceği şekilde tasarlanmış olması gerekmektedir. Aksi takdirde alıcı mesajın iletişim konusuna ve muhtevasına karşı ilgi duymayacak amaçlanan dini destek de gerçekleşmeyecektir. Çünkü sunulacak muhtevanın

22 Demir, *Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi*, s.59

23 Işık, *Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmetleri*, s.255.

24 Özdemir, *Cezaevi Din Görevlileri*, s.14; Özdemir, *Ceza Evlerinde Din Eğitimi*, s.167.

25 Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Danışmanlık*, s.173 Kaya, *Cezaevi Vaizliği*.

alıcının ihtiyaçlarına hitap etmemesi, mahkûmlarla kurulacak iletişimi engelleyen en önemli etkenlerden biridir.²⁶ Araştırmadan elde edilen sonuçlar DAB dersinin uygunluk ve güncellik problemi taşıdığını ve bu haliyle dersten yeterince verim alınmadığını ortaya koymuştur. Bu nedenle öncelikli olarak DİB, Adalet Bakanlığı, Eğitim ve İlahiyat Fakültelerinden temsilcilerin ve CV'nin katıldığı bir komisyon oluşturulmalı ve DAB program mahkûmlar ve iyileştirme faaliyetlerinin amacı dikkate alınarak yenilenmelidir. Daha sonra DAB dersinin uygulanmasında karşılaşılan fiziki, idari, güvenlik vd. sorunların aşılması için gerekli adımlar atılmalıdır.

2- Mahkûmlara yönelik uzmanların desteği ile hazırlanmış görsel, işitsel materyaller hazırlanmalıdır.

3- DAB derslerinin öğreticisi konumundaki cezaevi vaizlerinin mesleki gelişmelerinin arttırılması için hizmet-içi eğitim programları düzenlenebilir.

4- Yaşanılan idari sıkıntıların önlenmesi için cezaevi personeli din eğitimi faaliyetlerinin önemi konusunda bilgilendirilmelidir.

5. İşbirliği protokolü güncellenmeli ve yaşanılan sorunları çözümü noktasında belirleyici maddeler eklenmelidir.

Kaynakça

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

Çınar, Fatih, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Öğretim Amaçlı Teknolojiyi Kullanma ve Materyal Geliştirme Tutum ve Özgüvenleri Üzerine Bir Araştırma", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.2, sayı:33, Isparta 2014, ss. 139-115.

Demir, Abdullah, "Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi", *Diyanet İlmî Dergi*, c. 45, sayı:4, Ankara 2009, ss. 60-37.

Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Raporu, 2014. <http://www2.diyanet.gov.tr/> (erişim tarihi 02.02.2016)

Işık, Harun ve Abdullah Demir, *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*. DİB Yayınları, Ankara 2012.

Işık, Harun, "Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmetleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.3, sayı: 12, ss.263-250.

Kaya, Talha, §"Cezaevi Vaizliği", I. Din Hizmetleri Sempozyumu Kitabı II, DİB Yayınları, Ankara 2008..

Koç, Ahmet, *Din Eğitiminde Etkili İletişim*. Rağbet Yayınları, İstanbul 2014, s.253.

Köylü, Must ----afa, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*. Dem yayıncılık, İstanbul 2014.

Ministry of Justice The circular about lesson and additional lesson fee in public institutions No. 1/139. <http://www.cte.adalet.gov.tr/>

26 Ahmet Koç, *Din Eğitiminde Etkili İletişim*. Rağbet Yayınları, İstanbul 2014, s.253.

- Özdemir, Şuayip, “Ceza Evlerinde Din Eğitiminin Temel Problemlerine Genel Bir Bakış”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, c.3, sayı: 2005,9, ss.175-16363.
- Özdemir, Şuayip, “Cezaevi Din Görevlileri ve Yöneticilerine Göre Cezaevlerinde Din Eğitimi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c. II, sayı: 4,2002, ss.19-1
- Özdemir, Şuayip, “*Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Danışmanlık*”, Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri(Ed: Nurullah Altaş ve Mustafa Köylü, Ensar Yayıncılık, İstanbul 2014,
- Protocol for Cooperation Against Providing the Religious and Moral Development 10.02.2011.
<http://www.cte.adalet.gov.tr/>
- Saldırım, Mustafa, “Uluslararası Hukuk Açısından Türkiye’deki Tutuklu ve Hükümlülerin Eğitim Hakkı” *Adalet Dergisi*, sayı: 20. http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdersisi/20.sayi/-05mustafa_saldirim.pdf.(erişim 02.02.2016)